

Ur *Tidsignal* nr 7

Alex Cowper

Varför vi borde försvara sekularism

Översättning: Kristina Martinsson

Inom den senaste tidens debatt i den brittiska vänstern har medlemmar i *Socialist Workers' Party* (SWP) tonat ner vikten av att kämpa för sekularism idag. På grund av "kriget mot terrorismen" måste det allt överskuggande målet vara att kämpa mot islamofobi och bygga allianser med muslimska samhällen under attack, menar man och ser åkallandet av sekularism som ett vapen för högern, inte för vänstern. Alex Cowper argumenterar tvärtemot: socialister kan bara bekämpa islamofobi på ett effektivt sätt om man också är beredda på att föra fram en vänstersekularism, även om det inte betyder att vi borde tvinga på alla breda rörelser sekulära idéer.

Sekularism var ett nyckelord för ledarna av de borgerliga revolutionerna på 1700- och 1800-talen. De trodde att människor (eller åtminstone en minoritet av dem) kunde resonera sig fram till goda beslut och konstruera rationella sociala institutioner. De ville reducera religionens betydelse och istället utvidga betydelsen av det icke-religiösa och sekulära allmänna rummet och hade som mål att separera kyrka och stat. Man talade om den individuella rätten till tanke- och yttrandefrihet både i religiösa och politiska sammanhang.

På senare tid har dessa sekulära traditioner blivit återropade mot muslimer i kriget mot terrorismen. Man säger att västvärlden står för frihet och tolerans, i motsats till de muslimska traditionerna av repression och intolerans. Men denna starka uppdelning kan ifrågasättas genom att den kristna fundamentalismen i USA får fler anhängare, samtidigt som Blairs regering i Storbritannien lade stor vikt vid konservativa kristna värderingar. Överklassen i USA använder medvetet kristen fundamentalism som ett politiskt verktyg i syfte att splittra och förvirra arbetarklassen. Den fundamentalistiska propagandan underlättar en högervridning i inrikespolitiken – till exempel när det gäller motståndet mot abort och homoäktenskap och stödet för undervisning i skolorna om skapelseberättelsen – och den förser människor med ett ideologiskt rättfärdigande av den imperialistiska krigsföringen.

De mest progressiva delarna i 1700- talets upplysning – sekularism, universella idéer om mänskliga rättigheter, rationalism istället för blind tro – är nu hotade av dessa konservativa krafter. (För övrigt tycks det i detta avseende klart att postmodernismens angrepp på sekulär universalism under 1980- och 90-talen var en del i att mjuka upp de intellektuella inför det nuvarande angreppet av religiösa premodernister.) Religionen fungerar som ett utmärkt ideologiskt sammanbindande verktyg, och det är därför den tilltalar både Bush och tidigare Blair. Före nyliberalismens uppsving under 1980-talet var nationalism/patriotism en mycket effektiv ideologi att använda sig av för de imperialistiska och sekulära nationalstaterna. Men genom att den globala ekonomin alltmer sammanflätats, behöver patriotismen kompletteras med en ideologisk världssyn som också den överskrider nationsgränserna. Religionen fyller ett sådant syfte eftersom den skapar en stark auktoritetstro, och även erbjuder tröst till individen i en instabil och osäker värld.

Islam fungerar på det sättet i länder som Pakistan och Saudiarabien där den härskande klassen hotas från alla håll av ett nytt skede i den globala kapitalistiska världsekonomin. Ju desperatare makthavarna blir att upprätthålla sin ställning, desto mer ultra-ortodoxa muslimer har de blivit. Dessa belägrade ledare försöker omförhandla sin relation med imperialismen men förblir rädda för sin egen arbetarklass och befolkning.

Islamofobi och sekularism

Det finns vissa likheter mellan de processer som pågår i väst och i den muslimska världen. Men i väst framställer sig den härskande klassen som försvarare av upplysningen när det passar dess politiska agenda, till exempel när den vill piska fram islamofobi. Utbildningsdepartementen i Storbritannien och Frankrike har plötsligt blivit försvarare av sekularism, trots att det existerar religiösa skolor i båda länderna och trots den anglikanska kyrkans status som statskyrka i Storbritannien.

Många på vänsterkanten i Frankrike har omfamnat denna version av sekularism. Till exempel har *Lutte Ouvrière* (Arbetarkamp) givit sitt stöd till den nya lagen mot att bära slöja (hijab) i skolorna. Den andra organisationen långt till vänster i Frankrike, LCR – *Ligue Communiste Revolutionnaire*, är mot denna lag. Men LCR har även gett sitt stöd till lärare som stängt ute elever från skolan för att de burit hijab.¹ Båda organisationerna menar att hijab är en symbol för kvinnoförtryck. Men en symbol kan betyda mer än en sak. Den kan till exempel också vara ett sätt att uttrycka sin kulturella identitet och visa att man är mot rasism. I ett nummer av tidningen *Socialist Outlook* argumenterade Jane Kelly för att de förtryckta själva både måste få bestämma vad som utgör förtryck och själva bekämpa det.² Marxister förbehåller sig rätten att kritisera religion, men vi borde vara för individens rätt att utöva sin religion.

Den brittiska vänstern har, om något, styrt åt andra hållet. SWP, som är den ledande gruppen i den breda rörelsen *Respect*, har å ena sidan med rätta försökt skapa allianser med de muslimer som radikaliserats till följd av Irak-kriget. Å andra sidan har de haft en tendens att fokusera på andra politiska frågor.

Vid *Respects* kongress 2005 motsatte sig SWP en motion som ville göra organisationen till en uttryckligen sekulär rörelse. Problemet var att de använde argument som ifrågasatte nödvändigheten av sekularism i allmänhet. För marxister borde sekularism vara en grundläggande princip även om vi nödvändigtvis inte prioriterar frågan av taktiska skäl.

Plikten att vara kritisk

SWP:s ledning har rätt när den säger att i ett imperialistiskt land är en socialists första plikt att under Irakkriget stödja det irakiska folkets motstånd mot ockupationen genom att organisera en politisk opposition i det egna landet. Men fram till nu är det bara mindre organisationer som inlett processen att bygga broar med sekulära, antiimperialistiska, civila samhällsorganisationer i Irak. Detta arbete borde definitivt göras mycket bredare inom anti-krigsrörelsen.

Rätten och plikten att vara kritisk är en marxistisk grundprincip, dock inom ett ramverk av förutsättningslös solidaritet med varje form av kamp mot förtryck. Följaktligen är det inte fel för socialister att säga att kampen i Irak, Tjetjenien, Afghanistan och Palestina skulle ha större chans att lyckas med ett sekulärt vänsterstyre.

Marxister har alltid gjort en åtskillnad mellan folkligt motstånd och individuella terroristattacker. Fundamentalisternas benägenhet att dela upp världen i absolut gott och absolut ont leder till föreställningen om att alla metoder som används av de trogna är rättfärdigade. Härav kommer de sekteristiska bombningarna av shiamuslimer i Irak liksom halshuggningar av gisslan, vilka naturligtvis bara representerar en bråkdel av alla döda i Irak, men som fått ett oproportionellt stort politiskt genomslag. Sådana metoder gör motståndet sårbart och spelar imperialisterna i händerna. Motståndet måste utveckla ett politiskt program som kan ena en

¹ Men se LCR:s offentliga uttalande, 21 oktober 2004: ”Det är uppenbart att lagen om religiösa symboler inte har lett fram till någonting. Detta bekräftas av det kränkande sätt som den har tillämpats på, utan ett uns av kompromiss, mot unga flickor eller gymnasieelever som har övergett slöjan/sjalen för en bandana (näsduk, icke-religiös scarf, övers. anm.) Under dessa omständigheter fördömer LCR, som alltid kämpat mot bärandet av slöjan/sjalen som symbol för den förtryckta kvinnan, dessa utestängningar.”

² Jane Kelly “Only the Oppressed Can Decide” *Socialist Outlook* 4/2004.

majoritet av irakierna, oavsett om de är sunnimuslimer, shiamuslimer eller kurder.

Religionen har två sidor

Det är nödvändigt att gå till grunden med religionen för att få klarhet i våra idéer. I den klassiska marxismen är religion en form av alienation. Den mänskliga kraften att förändra världen, och mänskliga egenskaper som kärlek och solidaritet, är inom religionen alienerade från mänskliga varelser och ersatta med påhittade övernaturliga väsen.

Både religiösa och andra sociala institutioner som förespråkar religiösa värden förvärrar den här alienationen genom att förneka massornas chansen att utveckla och ifrågasätta sina egna religiösa idéer. Istället används dessa idéer till att förstärka det rådande systemet av dominans baserat på klass, kön, ras och sexualitet. Men religion är inte bara ett uttryck för alienation, den utgör även en protest mot den. Religion är inte bara "folkets opium", enligt Marx, den är "de betryckta kreaturernas suck, hjärtat hos en hjärtlös värld". På så sätt har islam blivit ett identitetsmärke mot förtryck, antingen för en ung kvinna i London eller Paris som bär hijab, eller för dem som kämpar mot amerikansk och brittisk imperialism i Irak.

Att bekämpa religiös alienation med ockupation, förtryck och flygbombning är förstas i sig alienerande. Religionens makt över människor kommer inte att försvinna förrän de sociala förhållandena som skapar den här formen av alienation också försvinner. Det är därför socialister inte kan kräva att människor ska vara ateister.

Sekularister inom vänstern borde därför vara de främsta förkämparna för den individuella rätten att tro och utöva religion, även i situationer där en konfessionell grupp strävar efter att dominera en annan. Likväl betyder inte det att socialister ska avstå ifrån att argumentera mot inflytandet av religiösa idéer. Vidare, om det är en fråga om att försvara rättigheter, så betyder det *allas* rättigheter, inklusive de gånger när till exempel kvinnors, homosexuellas och ungdomars rättigheter kommer i konflikt med religiös dogmatik. Låt oss tala klarspråk: inom en grupp som är utsatt för rasistiskt förtryck, har de som inom gruppen utsätts för dubbelt eller trefaldigt förtryck som kvinnor och/eller homosexuella en absolut rättighet att kämpa på alla fronter. De ska inte bli uppmanade att åsidosätta kampen för sina rättigheter i kampen för den större gruppens skull. Kampen mot ojämlika maktförhållanden inom en specifik grupp kan istället i längden skapa förutsättningar för en mer effektiv sammanhållning.

Religion och statlig utbildning

Socialister har av tradition motsatt sig varje försök av religiösa samfund att lägga sig i statlig utbildning. Frederick Engels, Marx samarbetspartner, föreslog i en kommentar till den tyska socialdemokratins Erfurtprogram 1891:

Fullständig åtskillnad av kyrka och stat. Alla religiösa samfund, utan undantag, ska behandlas av staten som privata sällskap. De ska förlora alla bidrag från allmänna medel samt allt inflytande i den offentliga skolan.

Det är således viktigt för socialister i USA att motsätta sig undervisning om skapelseberättelsen i high school. Det är också livsviktigt, till exempel, att pakistanska socialister motsätter sig sharialagar – vilka medför en islamifiering av staten, inräknat utbildningen – utan att ta hänsyn till stridsropen från dem som skulle ställa denna kamp mot den lika nödvändiga striden mot USA-imperialismen. De europeiska läroplanerna måste ha en klart humanistisk inriktning som utmanar eleverna att tänka kritiskt kring religion.

Mot islamofobi, mot fundamentalism

Sammanfattningsvis: Sekularismen kan inte försvaras av den liberal som i praktiken står för ett rasistiskt förtryck mot muslimer och andra grupper. Politiska islamister kan inte heller

bekämpa anti-muslimsk trångsynthet eller kristen fundamentalism på ett effektivt sätt. Som det franska lärarförbundet påpekat, är islamofobi faktiskt ”den bästa allierade med muslimsk fundamentalism” – de behöver varandra. Den enda kraften som på samma gång kan utveckla kampen mot islamofobi och mot de varierande formerna av fundamentalism, är den sekulära vänstern.

Det betyder att vi måste vara hårda i vårt försvar av var och ens individuella rätt att uttrycka sin religion. Det är nödvändigt att människor i förtryckta samhällen ser att vänstersekularister är de mest konsekventa förkämparna för jämställdhet och medborgerliga rättigheter. Detta kommer efterhand att göra det enklare att utveckla kampen mot sammanblandningen av kyrka och stat.

Denna artikel är ursprungligen publicerad i den brittiska marxistiska tidskriften *Socialist Outlook*.

Lästips

Gilbert Achcar, [Frihet att kritisera religionen är en av yttrandefrihetens prövostenar](#) (intervju)

Pierre Rousset, [“Säg nej till förbudet och säg nej till burkan också”](#) (intervju från 2010)

[Till Tidsignal nr 7 \(2007\)](#)